

Foto: H. Bakken

Kadaversøkende hunder

Inger Hansen

E-post: inger.hansen@bioforsk.no

Sauenæringa i mange regioner i Norge sliter i dag med store tap av sau og lam på utmarksbeite. Selv om tilsynet er bra, er det svært vanskelig å finne kadaver og mørketallene er store. Det er viktig å finne kadavrene for å få en oversikt over skadesituasjonen. Det er også viktig å finne dem relativt raskt slik at dødsårsak kan dokumenteres, for dermed å kunne sette inn best egnede tiltak. Dette kan ha stor betydning mht. erstatningsoppgjøret for rovviltdrepte dyr.

I et normalområde finner vi vanligvis bare 5-15 % av kadavrene. Døde sauer, spesielt lam, er ofte gjemt i vegetasjonen eller er oppspist av rovvilt eller andre åtseleterere. Hund har i lang tid blitt brukt til å spore opp både dyr og mennesker, døde eller levende. Men det er først i de senere år at hunder er blitt brukt bevisst i

forbindelse med tap av beitedyr til rovvilt. Erfaringer viser at kadaversøk med hund er langt mer effektivt enn uten hund (Hansen og Hind 2009, Winje 2010a). Dette forutsetter selvfølgelig at ekvipasjen er kompetent til å gjøre en slik jobb.

Kjell Smestad utviklet i 2007 et kursopplegg for kadaversøkende ekvipasjer (fører med hund). Se <http://www.kjellsmestad.no/files/archive-2008.html> under heading "Kadaverdisiplin". Siden har han holdt et 40-talls kurs over hele landet. Dette kursopplegget går i hovedsak ut på å lære hundeføreren å tolke hundens kroppsspråk og å bruke vinden på optimal måte. Hunden forstår fort hva dette dreier seg om, forutsatt at den roses på riktig tidspunkt. Videre er mengdetrening viktig, gjerne på utlagte kadaver, hjemme og i utmarka. Kursdeltakerne har gitt gode tilbakemeldinger og har oppnådd god funnprosent, sett i forhold til arbeidsinnsats ved bruk av denne metoden (Smestad 2009, Winje 2010b).

Erfaringer fra hundeførerne er at hundene finner kadaver i området de søker gjennom, men de store utmarksarealene gjør det imidlertid umulig å dekke beiteområdene godt nok. Dermed klarer man på langt nær å finne alle kadavrene. Man klarer heller ikke å finne alle tidsnok til at dødsårsak kan dokumenteres. Utdanning av flest mulig ekvipasjer medfører mindre søksområde for hver enkelt og sjansen for å finne kadaver i tide øker.

Målet med kurs i kadaversøk er å øke kompetansen hos ettersøksekvipasjene, slik at de finner flest mulig kadaver av best mulig kvalitet mest mulig effektivt sett i forhold til innsats i tid og ressurser. Det er også et mål at metodikken legges på et nivå som gjør det mulig for sauene ringa selv å trene opp sine egne hunder, slik at beitebrukerne totalt sett skal bli mer effektive i sitt tilsyn ved bruk av hund.

Figur 1. Hund og eier på kadaversøkskurs. Mye av kurset går på å tolke hunden rett. Instruktøren, Kjell Smestad, til venstre (Foto: I. Hansen)

Tiltaket vil bare i liten grad ha direkte påvirkning på tap til rovvilt. Indirekte vil dette imidlertid kunne ha stor betydning ved at beitebrukerne får oversikt i tapssituasjonen på et tidlig tidspunkt, for deretter å kunne sette inn de nødvendige tiltak. Dokumentasjon av en skadesituasjon kan bl.a. bidra til at skadefelling blir iverksatt.

Smestad-metoden

Teori (etter Smestad, pers. medd.)

Opplæringen bygger på enkle, men effektive prinsipper. Kurset tar utgangspunkt i hundens naturlige evne til å finne åtsler for å sikre seg mat, som er en instinktiv fødesøkingsatferd hos hund. Denne aktiviteten utøves av hunden daglig, men er ikke så tydelig i dagens hundehold. "Å lese en hund" er ikke alltid like lett. Kroppsspråket synes likt i mange tilfeller, men ved nærmere ettersyn er det små nyanseforskjeller som kan gi oss viktige opplysninger. Det er disse små tegnene Smestad i sine kurs lærer hundeføreren å tolke, slik at fører skal kunne motivere hunden til å søke, finne og påvise kadaver.

Kurset er basert på overværssøk, det vil si at hunden reagerer på duftmolekyler fra kadaver som vinden fører med seg. Når hunden viser tegn på å ta overvær er det viktig at fører oppfatter det og oppmuntrer hunden til å undersøke hva dette er.

Å bli en god kadaversøksekvipasje handler som vi forstår om kommunikasjon mellom hund og fører, bruk av vinden på riktig måte, samt trening og atter trening.

Det er viktig med "uniformering" på hund eller fører (dekken/halsbånd/sele/vest) for å markere at det er en kadaversøkende ekvipasje. Slik uniformering er også et signal til hunden om hva slags oppgave som forventes av den.

Kursopplegg

Mest vanlig er det at eieren deltar på kurs med sin egen hund, men det kan også være aktuelt at 1-2 personer pr. hund deltar med tanke på at flere kan bruke hunden på sine tilsynsturer. Hunden kan være av hvilken som helst rase eller eventuelt blanding. Under kurset brukes sporsele og lang sporline på alle hunder.

Smestad bruker vanligvis fem dager til å gjennomføre et kurs for åtte ekvipasjer. Kurset starter med et åpent kveldsmøte der kursleder har en gjennomgang av måten de ulike rovviltartene avliver og gjemmer byttet på. Videre gis det en rekke erfaringsbaserte eksempler på hvordan kadaversøk skal utøves. De resterende fire kursdagene blir brukt til praktisk kadaversøk i felt, der hver ekvipasje får en tre-timers økt alene med instruktør. Det er på forhånd lagt ut 4-5 lammekadavre i øvelsesområdet som ekvipasjen skal finne.

Eieren får kontinuerlig veiledning i å lese hundens atferd (fig. 1). Når hunden tar overvær av kadaveret må fører stimulere hunden og følge den opp. Det er avgjørende å rose hunden med det samme den finner kadaveret, på denne måten skjønner den fort at det å finne kadaver er bra og at det er det vi ønsker den skal gjøre (fig. 2). Det er videre viktig at hunden utreder kadaveret og området rundt i tilfellet rovdyr har vært på kadaveret.

Treningsområdet legges slik at en får erfaring med varierende forhold mht. vind, vegetasjon og topografi.

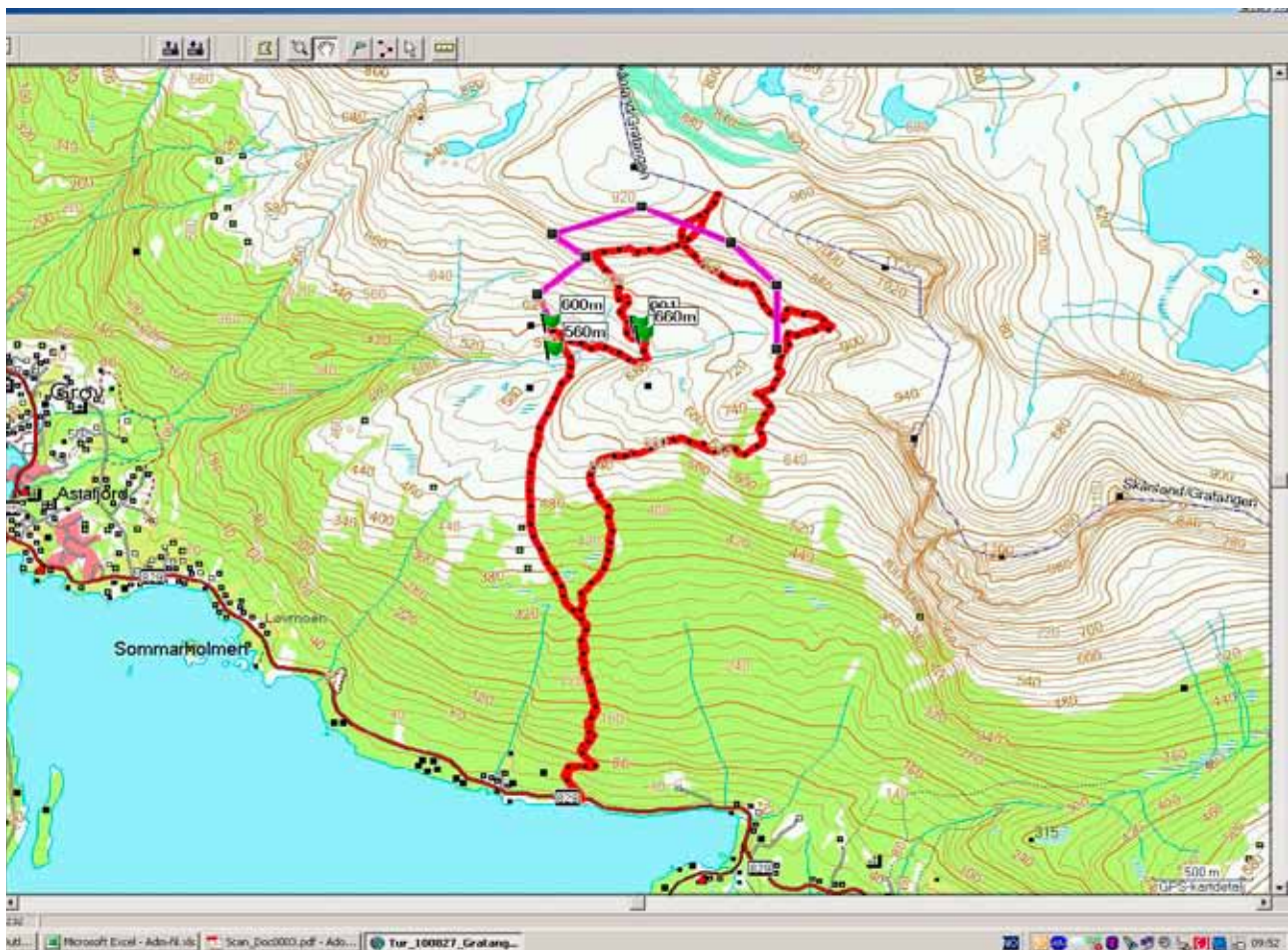
GPS er et nødvendig hjelpemiddel i kadaversøket som gir mulighet for elektronisk dokumentasjon av tilsynsruter og funn. Innføring i praktisk bruk av GPS inngår i kurset, bl.a. må sporloggen kunne brukes og kartkoordinatene ved kadaverfunn skal kunne legges inn (fig. 3).

Etter gjennomført kurs er det viktig å avsette tid til mengdetrening gjennom sommeren. Start gjerne med korte motvindssøk på utlagte kadaver i nærområdet med hunden i line. Søkene utvides etter hvert. Det er lite motiverende for en hund å gå en hel dag uten å finne kadaver. Derfor er det lurt under trening å legge ut kadaver selv.

Fortsett helst med praktisk kadaverøk i felt i ditt eget eller andres beiteområde gjennom beitesesongen, slik at det blir kontinuitet og progresjon i treninga.

Figur 2. Hunden forstår fort hva dette dreier seg om dersom det roses til rett tid. (Foto: K. Smestad)

Figur 3. Eksempel på kart lagret på GPS, der både sporlogg for tilsynsruta og veipunkt for funn av kadaver (markert med flagg) er lagt inn. lilla linje markerer separat rute for tilsynsperson uten hund. Illustrasjonen er hentet fra rapporten etter akutt kadaversøk i Gratangen/Skånland 2010 (Winje 2010 b).

Hunderaser

Interessen for kadaver er til stede hos alle hunderaser, men den er tydeligst hos de polare spiss hundene (Sme-stad, pers. medd.).

Hos individer som viser liten interesse for kadaver kan motivasjonen være lav fordi hunden er overvektig/mett eller den har hatt flere uheldige opplevelser knyttet til kadaver.

Hunder som arbeider daglig med beitedyr kan reagere artsspesifikt i forhold til kadaver, dvs. en hund som har sitt virke blant rein vil ikke nødvendigvis påvise kadaver fra sau og omvendt. Gjeterhunder av rasen Border Collie (BC) har dominert både kursene og praktisk kadaversøk gjennom beitesesongen.

Tilbakemelding fra førerne tilsier at BC lett blir distra- hert av levende sau i søksområdet. Fordelen med dres- serte bufehunder er imidlertid at de kan arbeide løse

under kadaversøket (jfr. s. 5). Dermed har de et større søksområde enn hunder som må gå i line (Hansen og Hind 2009, Winje 2010a).

Det er imidlertid ikke udelt positivt å ha frittlopende hund i søk. I tett terreng er det svært vanskelig å tolke hunden til enhver tid hvis den ikke er i nærhet av fører. I områder med meget kupert terreng og/eller tett vegetasjon anbefales det derfor at alle kadaversøkende hunder føres i line.

Organisering av kurs og praktisk kadaversøk

Kurstilbudet har hovedsakelig vært rettet mot beitebrukere som driver tilsyn i utmarka, men det er aktuelt også for andre miljøer. Erfaringen er at flere og flere personer utenom næringa deltar på slike kurs. Fellesnevneren for dem alle er at de ser kadaversøk som en interessant måte å aktivisere/trene hundene sine på. Flere av disse ekvipasjene blir så flinke at de hyres inn av beitelag for å gå tilsyn mot betaling. Disse har vanligvis bedre tid til å gå ekstraordinært tilsyn enn hva bøndene selv har i de travle sommermånedene.

Kadaversøkskursene til Smestad har oftest vært organisert gjennom beitelag eller lokallagene av Norsk Sau og Geit. Disse står for markedsføring, påmelding og det praktiske rundt innsamling av kadaver, tilrettelegging av treningsområdet med mer. Også Fylkesmannen, Bioforsk og prosjektet "Leve i naturen" har stått som arrangør ved flere av kursene. Så langt har kursene foregått i lammingsperioden for å ha tilgang på ferske kadaver og for ikke å bli forstyrret av sau i utmarka under trening i felt. Tilgang på frysetørket innmat av lam gjør det nå mulig å legge kurs og trening også til vinterperioden. I Oppland og Troms er det nå opprettet beredskapsgrupper i kadaversøk bestående av et antall utdannede ekvipasjer som kan tilkalles etter behov av beitelag og privatpersoner. Dette kan være et eksempel til etterfølgelse i andre rovdyrutsatte fylker.

Det er mulig å finansiere kadaversøkskurs og kadaversøk i beiteområder gjennom sommersesongen bl.a. gjennom midler til forebyggende og konfliktdepende tiltak (fkt-midler). Merk søknadsfrist 15. januar hvert år. Rovviltneemder og Fylkesmenn har vært positive til å støtte slike tiltak.

Framtidige krav og behov

Det er et behov for å utdanne flere kadaversøks-ekvipasjer, både i og utenfor sauenæringa. Smestad holder nå også videregående kurs og instruktørkurs, slik at hver kommune/region kan utdanne sine egne instruktører og ekvipasjer ut fra lokale behov.

Det er allerede utdannet instruktører i Oppland og Troms fylker, hvor det nå jobbes med utarbeidelse av eget kursmaterieell tilpasset de lokale forhold (se hhv. <http://www.nsg.no/referat/kadaversoek-rapport-framdrift-article2205-1321.html> og http://www.rovvilt.net/index.php?option=com_content&view=article&id=202:vellykket-kadaverhundkurs-i-nordreisa&catid=1:nyhet&erartikler&Itemid=65).

Oppland Gjeterhund Lag har lagt fram forslag om krav til prøve for kadaversøks-ekvipasjer og krav til godkjenning av instruktører (<http://www.nsg.no/referat/kadaversoek-rapport-framdrift-article2205-1321.html>).

Figur 4. En tervueren har funnet et gammelt sauekadaver. Det er lurt å utstyre hunden med dekken for å markere både for hunden og andre at den er på jobb. (Foto: I. Hansen)

Alle som er med i beredskapsgrupper eller på annen måte utfører lønnet kadaversøk med hund bør ha godkjent prøve. Dette for å ha en kvalitetssikring av ekvipasjene.

I følge Hundeloven er dressert bufhund i arbeid med sau (gjeting, vokting, tilsyn, kadaversøk) unntatt fra båndtvangsbestemmelsene. Øvrige hunder må holdes i bånd i perioden 1. april til 20. august grunnet båndtvangen. Hundeloven krever ikke tillatelse fra saueeier eller grunneier for bruk av løshund, men oppdragsgiver for kadaversøket, som vanligvis vil være saueeier eller beitelag, kan legge føringer på dette.

Figur 5. En pyreneerhund og en jämthund med nese for kadaver. Et mål er å finne kadaveret så ferskt som mulig, slik at dødsårsak kan dokumenteres. (Foto: K. Smestad).

Konklusjon

- Bruk av kadaversøkende hunder bidrar til funn av langt flere kadaver enn om man ikke benytter seg av hund. Imidlertid er det vanskelig å søke gjennom store utmarksarealer i tilstrekkelig omfang.
- Smestad-metoden er en metode som er godt tilpasset bruksformålet og ambisjonsnivået i sauenæringa.
- Dersom kadaversøkende ekvipasjer skal gå i lønnet tilsyn bør det være et krav at de har godkjent prøve (under utarbeidelse).
- Ytterligere informasjon om kadaversøk og kurs finnes på nettsidene www.kjellsmestad.no, www.viltskadesenter.no og <http://www.rovvilt.net/>.

Referanser

Hansen, I. og Hind, L.J. 2009. Erfaringer med bruk av kadaversøkende hunder i Norge. Bioforsk Rapport 4(130), 16 s.

Smestad, K. 2009. Rapport til Oppland Sau og Geit. Kurs i opplæring av hund og fører i søk etter kadaver av sau og lam, 7 s.

Winje, E. 2010 a. Rapport. Kurs i kadaversøk med hund. Rapport til Fylkesmannen i Troms på vegne av Troms Sau og Geit og prosjektet "Leve i naturen", 6 s. + vedlegg.

Winje, E. 2010 b. Rapport fra akutt kadaversøk i Gratangen/Skånland 27. august 2010. Rapport til Fylkesmannen i Troms på vegne av prosjektet "Leve i naturen", 6 s.

BIOFORSK TEMA
vol 6 nr 7 2011
ISBN: 978-82-17-00800-2
ISSN 0809-8654

Fagredaktør:
Inger Hansen
Ansvarleg redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad
Foto: Venche Talgø

www.bioforsk.no